

בדרך

בין ברסלב לרוז'ין -

מסע רוחני בטרמפים ובאוטובוס

יואל יפה

לברסלב מגיעים בטרמפים.* פעם זה היה כרוך בחציית הגבול בעזרת מברייחים עלומים ובמתן שוחד של כמה בקבוקי וודקה לשומרים האוקראינים. היום זה מתחיל כבר בטרמפיאדה ביציאה מהעיר: "אחי, יש לך איזה חמש שקל לאוטובוס לנתב"ג?", ונמשך ב"רבנו, יש לך איזה מאה דולר לכרטיס טיסה לרבנו?". ככה זה: אתה עומד שם על הכביש, חשוף לרוחות ולגשם, לשלוליות הניתזות עליך, ופושט ידך אל הכביש ואל השמים. לעולם אינך יודע מתי יגיע מה. בכל יום אחכה לו. כל מכונית שעוצרת היא נס, השגחה פרטית. בסוף אתה מגיע. גם אם זה אחת בלילה בעין ירקעם או בצומת העץ. אתה עומד שם ופשוט יודע בבהירות שכל מה שעושה ה' הכול לטובה, ושכל מה שעובר על האדם - יעבור עליו מה שיעבור וכמה שיעבור - הכול זה בשביל התכלית. בכול אתה רואה סימן: במכונית שעצרה ואינה מגיעה לכיוון, במכונית שלא עצרה, ובמכונית שבסוף עוצרת ומגיעה עד מקום חפצך ממש. תחשוב טוב, אתה לוחש לעצמך, יהיה טוב. ובכל פעם שאני מרגיש שהאמונה שלי מתערערת, אני יוצא אל הדרכים לתפוס טרמפים.

אצלנו ברוז'ין לא היו תופסים טרמפים. אתה לא יודע מי יעלה אותך ומה יכול לקרות. אל תפקיר את עצמך ליד המקרה או לחסד שאינו מגיע לך. הסתכל בלוח

* אני חש צורך גדול להודות בכתב לכל האנשים שהולכים עמי ומדריכים אותי במסע הזה, ובמיוחד ל: אבא ואמא (על ברכת הדרך), דוד, איתמר, הרב ביגמן, עוזי, חזי, הרב יהודה, זאביק, עמרי, הרב ישראל וציפורנה, שמוליק ושושית, איציק, שלמה, דניאל, הרב דוד, חגי, ד"ר אליעזר, יעל ואורן, ר' יעקב, ישראל (בן), ותודה גדולה ומיוחדת לסמדר, שאספה אותי למכונית שלה, ועוזרת לי להגיע הביתה.

יואל יפה הוא
בוגר ישיבת
הקייבוץ הדתי
במעלה-גלבוע,
ישיבת ההסדר
"אהבת ישראל"
בנתיבות ומכללת
הרצוג באלון-
שבות. מתגורר
בנתיבות

הזמנים ובדוק מתי יש לך אוטובוס או מונית שירות. אל תפספס, תגיע כמה דקות לפני הזמן, אל תסמוך על הנס. האוטובוס יוצא בזמן וכדאי שתהיה עליו. יושבים עם כל האנשים יחד, כשווה אל שווה. הרב ליד התלמיד, הגבר ליד האישה הנושאת סלים, החנווני ליד פושט היד. יש הרבה זמן לדבר בדרך: לשמוע את הצרות, את ההתלבטויות, לברר מניין בא שכנך לספסל, היכן נולדו הוריו, אילו מסורות הוא נושא. מהמכונית הפרטית ירדת מזמן, ועלית אל האוטובוס. כי מי שנוסע במכונית שלו בחלונות סגורים כשהמזגן מופעל – איך ישמע את צרות ישראל חברו?

כבר כמה שנים שאני נמצא בדרך. משוטט לי בין ברסלב לרוז'ין, בין ראש השנה לטיש של המגיד, בין תורה ס"ה ל'אהלי יעקב', בין היערות והחורשות לבית הכנסת בלב תל אביב, בין הריקוד הפורץ והידיים הנשלחות אל על למעגל המסודר וההדוק, בין האני לאין ולאתה, ובין ר' נחמן לרבי ישראל.

תופס טרמפים, ומחכה לאוטובוס. למדתי משניהם המון. "למדתי" זאת מילה קטנה מדי, אולי "הבנתי" תתאר טוב יותר את הרגעים האלה שבהם האסימון נופל ואתה באמת מבין למה אתה. הרבה עוד נשאר לי ללמוד ולהבין.

בשורות הבאות אנסה להעמיד למול עיניי, כדרישתו של ר' גידל, את בעלי השמועה – ר' נחמן ורבי ישראל. אנסה להעמיד אותם לא בצורה ביוגרפית או בייבליוגרפית, אלא בצורה חיה, כפי שאני רואה אותם, כפי שאני לומד מהם, כפי שאני תופס אותם, כפי שהם מעצבים אותי.

כמובן, אני מודע כאן לבעיה הקנטיאנית הבסיסית, ולכן מצהיר אני מראש כי אין בכוונתי כלל לנסות ולתאר את ר' נחמן ורבי ישראל כפי שהם, אלא רק כפי שאני – על כוחותיי ומגבלותיי, שני יצריי, תמימותי וחוכמתי – מצייר אותם וחש אותם בכל לבבי, נפשי ומאודי.

את ר' נחמן פגשתי בפעם הראשונה בשדות של הגלבוע. בין הטרשים התגלגלתי אז, בלילה ההוא, זועק שוב ושוב "ריבונו של עולם" בלי לדעת כלל שזה מה שרבנו אמר לעשות. כשתחושת החטא חזקה ויסודית כל כך אין ברה אלא לצעוק בשדה, מחוץ לבית הכנסת. "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק". על השולחן שלי היה מונח 'ליקוטי מוהר"ן' של איתמר. הייתי מדפדף בו בלי סדר, ואט-אט קראתי בשקיקה: שמה שיעבור על האדם, ולא משנה מה עבר עליו, עדיין הוא קרוב, ושצריך לצעוק, ושיש תכלית, ושהכול לטובה, ושצריך לכוון את העיניים חזק-חזק ולהסתכל רחוק ולזכור בעלמא דאתי, ושאסור לשכוח, אסור לשכוח ואסור להירדם. שמעתי את קולו השבור של רבנו לוחש באוזני באטיות ובריכוז: "אין ייאוש בעולם כלל!" וחשבתי בלבי שרק מי שעומד על סף הייאוש אומר דברים כאלו, רק מי שעומד על קצה תהום הדיכאון אומר שצריך להיות בשמחה תמיד. כי הרי מי שהוא שמח תמיד, למה לו לומר דברים כאלה? ולחשתי בשפתיים חשוקות: להיות בשמחה תמיד, להסתכל אל התכלית, כשכל

כובדה של אלונקת החטא והשכול והעצב מונח על כתפיי ומבוסס את רגליי בביצה, אין ייאוש בעולם כלל, אין ייאוש בעולם כלל, להמשיך ללכת.

חשתי את הכאב בכל נים ונים. זה כאב של חטא, כאב של צער. זה כאבו של אב על מות בנו, שהיה בטוח שיהיה הגואל האחרון, איחוד יוסף ויהודה, חסד ודין. הכאב הזה מחלחל אליך דרך כל מילה ומילה בתורות ובשיחות: וצריך להמתיק הייסורים בתורה, וקשה, וצריך לדעת שהכול לטובה, אבל מי שחושב ככה יוצא מגדר האנושי, ואנחנו אנושיים, אנושיים!!! עד כאב, עד עפר, עד רימה, עם דמעות בעיניים שמעיבות על הראייה ועל ההבנה הברורה, וזה כואב!!! אז צועקים אל ה', והוא רחוק ושוכן בערפל, וממשיכים לצעוק כמו חיות בשדה: אבא!!! ומרגישים שאין מוצא והולכים לאיבוד בהיכלי התמורות ומשוטטים חסרי דרך, וכל האנשים מייאשים אותך וצוחקים עליך, וטוענים שאין בכלל בת מלך ושארין הרים יקרים ושאתה פנטזיונר, ובטוחים שאין סוף לסיפור הזה, ואתה הולך חסר מנוחה ונתקל בקירות והשמש שוקעת אל הים והשערים נשארים נעולים בלי תשובות.

אתה מוסר את עצמך לקדוש ברוך הוא, פותח פתח, ומקווה שזה יקרה, אמר לי ד"ר אליעזר. וצריך להיפתח לאפשרות שזה לא יקרה. וזה בסדר. כי מסרת את עצמך לקדוש ברוך הוא.

אז מה אומר ר' נחמן בסיכומו של דבר, שאלתי פעם את דוד, כשהיה בברסלב. והוא ענה: שצריך להתקרב אל ה', ושזה קשה ואי אפשר, ושכל זאת. הרב קוק עומד על ההר ומדבר על האידאה האלוקית, שמעתי מפרופ' שלום. ר' נחמן עומד עם כל האנשים הפשוטים מתחת להר ומנסה בכל כוחו לגרור אותם למעלה. ואידך זיל גמור.

המשכתי ללכת ולצעוק, וכאב לי וצעקתי, ודי!!! אני לא יכול להמשיך עוד, ושורף ודואב, וזעקתי. אמר לי רבנו שכשאחד צועק אל ה' אומרים לו ליסע, אז עזבתי את הישיבה ויצאתי אל הדרכים.

כמה שנים המשכתי להסתובב בדרכים בטרמפים. מחפש. וצמחו לי פאות, וכיפה גדולה. כן, כן, צמחו, ממש כך. לא בהנהגה מכוונת, פשוט צמחו, כי היו צריכות לצמוח. והן צמחו וצמחו להן, עד אמצע הצוואר ממש. "רוס מפחיד", קראו לי בצבא. ואני חייכתי. וידעתי שהפאות גדלו כדי שרבנו יוכל לבוא ולמשוך אותי בהן מהגיהנום. והרגשתי בגיהנום.

חסיד ברסלב וחסיד חב"ד מגיעים לגיהנום, שמעתי פעם בדיחה. הברסלבר צועק: "רבנו! בוא ותוציא אותי מהגיהנום!" ורבנו מופיע ומושך אותו בפאותיו החוצה. רואה החב"דניק כי טוב, וצועק לרבי שיוציא אותו משם. מגיע הרבי, מסתכל סביב-סביב ואומר: "אני רואה שאין פה בית חב"ד, אז תישאר ותהיה פה שליח".

ואולי, כך אני מוסיף, אם היה שם חסיד רוז'ין, היה יורד אליו הצדיק ואומר לו בשקט ובנחת: "אני רואה שיש פה יהודים שצריכים עזרה. אז אולי, אם לא קשה לך מדי, תישאר כאן ותעזור להם". וכשהרבי מבקש כך, אינך יכול לסרב.

■ ■ ■

כמה שנים אחרי שהתחלתי להסתובב בדרכים עבר דוד חברי מברסלב לרוז'ין, ואני הסתכלתי בפליאה על הרוגע שמילא אותו. השקט והנחת. צריך בריאות, אמר לי. צריך שהדברים יהיו טובים, נכונים, ברוגע, בהדדיות. אי אפשר לחיות בקיצוניות, אי אפשר להיות חצי-נשואים, רגע מאוהבים ורגע שונאים. צריך שלמות, צריך נחת, לא חייבים לכאוב כל הזמן. צריך בריאות.

■ ■ ■

כמה פעמים נסעתי לרוז'ין והתרשמתי לאט-לאט. מהתפילה, מהדיבור, מהלימוד, מהקצב, מהטונים, מהמבט בעיניים, נעים להכיר, אמרתי, זה הדרי, ענה לי, ואז הסתכל לי בעיניים, בעיני הרכות והחודרות, אחרי שדיבר עמי מעט במהלך השבת, ואמר לי שהוא שמח מאוד לפגוש אותי. במילים אלו ממש: "שמחתי מאוד לפגוש אותך". ובאותו הרגע הבנתי, אולי בפעם הראשונה, מה זה להתכוון לכל מילה שאתה מוציא מהפה. הבנתי אולי בפעם הראשונה בחיי מה זה "שמח" ומה זה "מאוד" ומה זה "לפגוש" ובעיקר מה זה "אותך". אפשר להכניס את כל בובר ולוינס ב"אותך" אחד כזה. והחלטתי להישאר ברוז'ין. במשך יותר משנה לא פתחתי את 'ליקוטי מוהר"ן', ולאט-לאט הפאות התקצרו, והכיפה חזרה לגודלה הטבעי, והרגשתי שלם. הרגשתי נחת.

■ ■ ■

אז מה יש אצלנו ברוז'ין? תשמע, זה קצת קשה להסביר מה יש אצלנו. זה לא בולט, זה עדין, לא על פני השטח, מופנם. צריך לבוא, לראות, לטעום, לנסות להבין מעט, לראות מבעד לתחפושות של מרכבת הסוסים, החולצה המשובצת הפשוטה ותואר הר"ר. גם אצלנו יש פאות, אבל הן קצרות יותר ומוסתרות בקפדנות מאחורי האוזן. ובכל זאת, אם לנסות להסביר במילים פשוטות, אז צריך לתקן את העולם. יש בעולם בעיות, ועם ישראל צריך לתקן אותן. אבל גם עם ישראל, איך נאמר, לא במצב מזהיר, אז צריך לעזור לו. כדי לתקן את העולם צריך להציל את עם ישראל. עם ישראל נמצא במצב מורכב. בכל פעם עומדת מלכות אחרת שמנסה להשפיע עלינו לרעה ולהגדיל את האגו שלנו: יוון, רומי, אירופה, אמריקה. דרך חור המנעול חודרת ההשפעה, בנקודות קטנות: בלבוש, בדיבור, בתרבות, ביחס לחלש. ואנחנו צריכים לעמוד מול המלכויות הללו, מול השעבוד, ולהתדבק בחכמינו.

אנחנו צריכים להעמיד מול עינינו את בעלי השמועה: את רבי שמעון בר יוחאי, ואת רבי יהושע בן לוי, ואת שמאי. אלו האבות שלנו, אלו האנשים שאנו הולכים לאורם. ומה זה ללכת לאורם? פשוט, ללכת לאורם זה לבנות חיים אחרים, חיים שונים, חיים שתכליתם לתקן עולם במלכות שדי, לבנות חברה אחרת, מתוקנת. זה מתחיל מהבית, מהמשפחה - כל משפחה צריכה להיות תא של "ממלכת כהנים וגוי קדוש". לחיות בתודעה של שליחות. זאת המטרה. זה האידאל. שליחות - ל"כל ידח ממנו נידח" - לדאוג לכל יהודי, להיות אחראי לכל יהודי.

זאת הייתה הדרך של הבעל שם טוב הקדוש ושל ממשיכו סבא מגיד, ושל רבי ישראל מרוז'ין, ואנחנו מנסים להמשיך את הדרך שלהם ולדאוג לכל יהודי. ליטול אחריות על מה שמתרחש כאן ולעשות.

ולעשות אפשר, ויתרה מכך - צריך וחייבים, בכל מקום שנמצאים בו. לא משנה אם מלאכתך בעיר או בשדה, אם אתה באוניברסיטה או בצבא, אם אתה סנדלר או שאתה, איך אומרים היום, פילוסוף.

ומה זה לעשות? לעשות זה להיות צדיק. להיות צדיק זה לחשוב שאתה לא צדיק. זה דבר ראשון. לבטל את ה"יש", את האגו שלך, את התחושה שאתה גדול יותר, צדיק יותר. להבין שאתה כלי של הקדוש ברוך הוא. כלי של הקדוש ברוך הוא לתקן את העולם. להיות צדיק זה לעמוד מול הסבל של החבר שלך, של האח שלך, ולהרגיש שאינך יכול לעמוד מול הסבל שלו. "ואהבת לרעך כמוך" יכול לנבוע רק מביטול היש. מהאמונה שאתה לא גדול יותר מחברך. שאתה אתו.

אבל צריך גם להיזהר - צריך באמת לבטל את היש, לא להמשיך לחשוב שאתה צדיק. וגם צריך לזכור שאפשר לטבוע כשמנסים לעזור למישהו אחר, וצריך להישמר שלא להימשך מטה-מטה.

צריך בריאות.

עבודת ה' הגדולה כברסלב היא ההתבודדות.

עבודת ה' הגדולה ברוז'ין היא הקיבוץ.

אצלנו כברסלב לוקחים איזו שעה ביום, עדיף בלילה, ולך לך, מארצך וממולדתך ומהעיר ומהרחוב הראשי ומביתך. ככה: הלך בדרך יחיד, תפוס לך איזו פינה שקטה ומבודדת, וספר לדיכוננו של עולם את כל מה שעובר עליך. שפוך אחינו, אל תדאג, אל תחשוש, הקדוש ברוך הוא מכיל הכול: את הטוב והרע, את היפה והמכוער. ספר לו במילותיך כל מה שעובר עליך: אבא! קשה לי. אבא!!! הצעקה נישאת ברוח, כמו התנים המייללים, קשה לי!!! והאישה והילדים והפרנסה ויצר הרע והחטא והשכנה והפריץ והבוס במשרד והאינטרנט והכדורגל ותאוות הממון והייאוש והבשר והגאוה וכל יתר האויבים שפיתחת. אבא!!! וכך תמשיך לך שעה שלמה בכל יום. ספר לו מה עובר עליך, אמור במילותיך כיסופים וגעגועים כשמגיע היום להיגמר: ואני כל כך רוצה להתקרב אליך ולהרגיש אותך! "כי זה כמה / נכסוף נכספתי לראות בתפארת עוזך / מהר אהוב כי בא מועד / וחננו כימי עולם". חננו!!! אהוב!!! ואתה יודע כמה קשה לי וכמה אני נופל ונשבר ומסובך, ושוב אני מנסה ומחזיק מעמד איזה זמן ואז שוב נופל ושותה וישן, שתום עין ולא מצליח לראות את התכלית, וכבר אין לי כוח, אין

לי כוח לעבור את זה שוב! והמחשבות והדמיונות והמחשבות והדמיונות. ואני באמת רוצה להתקרב אליך, וטהר לבנו לעבדך באמת, וטהר לבנו לעבדך באמת. ואז עשרה קפיטל תהילים, והקדוש ברוך הוא, אני אוהב אותך. זה עושה לך אוברול, תיקון כללי. ואתה יוצא כמו חדש, כמו מקווה.

אצלנו ברוז'ין לא היו עושים ככה. אתה רוצה לתקן את עצמך? זה נחמד וחשוב וטוב ויפה ומקובל, אבל, לא נראה לך ששכחת משהו בדרך? מה עם חברך הסובל, ושכנך העסוק, ואשתך שמחכה בבית והילדים שרוצים שתקרא להם סיפור לפני השינה? תפסיק עם המעשיות שלך, צריך להיות קצת יותר מעשי, יש לנו נידחים לקבץ! אתה מבין? אצלנו בקיבוץ צריך להיות סדר: יש חלוקת עבודה, ויש ועדות, ויש חדר אוכל, וכולנו יחד. גם בבית הכנסת: מתפללים מהסידור, בשקט, בעדינות, שלא להפריע לשכן שמתפלל לידך, בלי תנועות חדות ומתנפנות לכל הכיוונים. התרכז במילים, תראה כמה הן מאירות!

"אתה רוצה אולי לדבר אתי?" יאמר לך הרב אחרי שבמשך כל התפילה הרגשת את המחנק הזה של חוסר הידיעה והבלבול חונק את גרונוך והתלבטת אם לגשת ולדבר אתו. (זה לא נס או מיסטיקה בפרוטה שבגינה הוא פונה דווקא אליך. קוראים לזה רגישות. להיות רגיש וקשוב למה שהאדם שמולך משדר.) ואתה תשב עם הרב, והוא יקשיב לך בקשב רב, ממש, בקשב רב, כאילו רק אתה והוא בעולם באותה שעה, ויהנהן קלות בראשו, וכשתסיים לדבר יפתח הרב את פיו ויגיד כמה משפטים, משפטים שיפלו את לבך בתחושה הזאת של כאב ההבנה עד כמה אתה באמת רחוק ומרוכז בעצמך בשיעור לא מבוטל. ואחר כך ימשיך הרב ויגיד שהוא מבין שיש לך תוכניות חשובות להמשך: המשפחה שמתרחבת והתכנון לעסוק בחינוך ולהמשיך ללמוד ולעשות מילואים, וזה חשוב הדברים הללו וזה טוב, ואתה תראה שעם הזמן, כשתעסוק בדברים הללו, הבעיות יקטנו ויקטנו ויקטנו. כי ככל שאתה עוזר יותר לאחרים, כך אתה חש פחות בבעיות שלך, ואין עזרה טובה יותר מזו לנפש. אבל חשוב כמובן שהדברים יהיו בבריאות, ובטוב: אל תרוץ להציל את כולם אם אתה שבור. שב, תאכל משהו, תלמד, תלך לרופא. אחר כך תחזור להציל את העולם.

זה כמו בצבא: יש גבעה לכבוש ולא אכפת לנו אם יש לך שפשפת. אם הברך שלך אינה מתפקדת זה כבר עניין אחר ונשלח אותך לאורתופד הכי טוב, אבל מה זו השפשפת שלך מול הצורך להציל את עם ישראל?

ברסלב יכול לבצע אימון פרט.

ברוז'ין, לאדמו"ר יש חטיבה.

בברסלב אומרים: הנה גבעה גבוהה. המטרה שלנו היא לכבוש אותה, ויאללה מסתערים בקריאות "אבא!"

ברוז'ין אומרים: עצור רגע, חכה. אולי אפשר לאגף את הגבעה ולהמשיך קדימה בלי לבזבז כוחות על קרב מיותר.

בברסלב מתחבטים ומתחבטים ובסוף אתה זורק את עצמך על ה' יתברך שיעשה מה שיעשה והכול לטובה.

ברוּז'ין אומרים לך: חכה. אתה כבר תדע מה צריך לעשות כשתגיע לשם. בברסלב צריך לקפוץ אל האמונה. אי אפשר לדעת הכול. ברוּז'ין לא קופצים. מתקדמים לאט-לאט, נזהרים שלא לאבד. לכל אחד שנולד יש רוח הקודש, אמר רבי ישראל, צריך רק לא לאבד אותה.

ראיתם פעם חסיד רוּז'ין מתפלל?

כמו לולב הוא עומד, כמו ברוש. זקוף, שקט, מכונס, אינו מתנועע לכל עבר. כשמתכוונים ומכוונים למטרה, לא צריך לירות לכל הכיוונים, אמר לי פעם איציק. אבל השלהבת הברסלבית יוקדת עד ביאת המשיח, ואינה מבינה את הברוש. מרצדת לכל הכיוונים בתפילה נלהבת מעומקא דלבא ממש. איך אפשר לעמוד ככה, על הקרקע, כשהרגליים רוצות לקפוץ גבוה לשמים?

יותר מדי חוזרים בתשובה בתוך תנועה קטנה יכולים לעשות לא טוב, אמר לי הרב ישראל אחרי שחזרתי עמוס חוויות מהודו. צריך מתינות, צריך להפנים, צריך להישאר מרכז משמעותי עם מסורת, שיודע את הנימות הקטנות ביותר של הניגונים ואינו ממחר לשיר אותם בקצב מהיר וסוחף ופופולרי.

הריקוד הברסלברי המודרני הוא אישי, פרטי. אתה מתבודד בתוך רחבת הריקודים. עוצם עיניים, מעיף את הידיים לשמים, מקפיץ את הרגליים, ומנסה לגעת, להרגיש, בכל הכוח. האם המעגל הזה באמת מקורי, או שהוא גם חלק מהחדשנות וההתחדשות הברסלברית החוזרת בתשובה של עשרים השנים האחרונות, המנסה "לגייר" את ההתנהגות החילונית המועדונית ולהכניסה פנימה אל תוך הקודש? בהקפות שניות בישיבת ברסלב במאה שערים ראיתי מעגלים מסודרים מאוד, שרוקדים באטיות ובהתלהבות לצליליהם של אורגן ושל נגן כליזמר בעל פני תינוק תמימים ופאות ארוכות. באמצע המעגל עמד גבאי שמדי פעם קרא לאנשים מסוימים להיכנס פנימה, אל החלל הפנוי שבאמצע המעגל, ולרקוד שם לבד. הם רקדו בתנועות מעוגלות, ארוכות, ידיהם ורגליהם נפרשות מעלה וחוזרות בחזרה, רצוא ושוב ממש, הופכים לסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. אדם אחד, בריא גוף, סירב להפצרותיו של הגבאי להיכנס פנימה. לאחר פעם ופעמיים של ויכוח, הוא נכנס פנימה אל המעגל, וכמו התנדף ממנו כל המשקל העודף של הצניעות, והוא רקד פנימה, בעיניים עצומות, ואז חזר אל המעגל, אל כולם. ואז באו הילדים. כיתות-כיתות של ילדים קטנים, גילאי א'-ב'-ג', הוכנסו בתיאום אל תוך המעגל. מסביב המשיך כל קהל המבוגרים לרקוד במעגל צפוף, והילדים רקדו פנימה, בתווך, מחקים את תנועות המבוגרים, לומדים, רוקדים את דרכם אל תוך הקהילה. ואולי זאת המקוריות הברסלברית: לרקוד יחד, ולרקוד פנימה לבד, ולחזור החוצה, אל היחד. רצוא ושוב, רצוא ושוב.

אדם יכול "לחזור בתשובה" ולא לשנות כלום בעצמו. אז יש לו כיפה גדולה וציציות מתנפנפות ופאות ארוכות, אבל בתוכו שום דבר לא השתנה: הוא עדיין גס, הוא עדיין מרוכז בעצמו.

החילונים מחפשים ומוצאים בברסלב משהו נעלה יותר ואמיתי יותר.

אבל מתוך התשוקה לחפש את אלוקים, אדם משקיע את הכול בזה, ובעצם עובד את עצמו, ואינו דואג לאף אחד אחר.

הרב עדין היה אומר על אדם כזה שהוא "תפוח אדמה שמתפטם באלוהות, ולא בטלוויזיה, אבל אין הרבה הבדל בתוצאה".

עבודת האני היא העבודה הזרה הגרועה ביותר.

וזה הפיתוי הגדול של ברסלב, להתבודד ולשקוע באני, בצרות ובשריטות שלו, ולנסות לדברר אותן ולעסוק בהן כל הזמן. לתפוס את יצר הרע ולתקוע לו משפטים בפרצוף.

למה לתפוס את יצר הרע, אם אפשר פשוט להמשיך ללכת הלאה? שואלים ברוז'ין. אבל אם אתה מפנים שכל מה שאתה עושה צריך להוביל לתיקון עולם במלכות שדי, אז אתה לא נשאר שם. אתה חי בתודעה של "לא ידח ממנו נידח" – מחפש איפה ומה לעשות ולתקן. אתה חי בתחושה של עשייה.

■ ■ ■

אבל אסור לטעות. מומנט האמונה האדיר של ברסלב, שמבטל את המציאות הממשית ואת הזמן ואת הנפרדות ואת כל הקשיים הטכניים, חותר אל הקדוש ברוך הוא, אל האיחוד של "ה' אחד ושמו אחד", אל הגאולה.

זה לא באמת חיפוש "עצמי". זה חיפוש אחר הסוד, ד"ר אליעזר היה אומר. וד"ר צבי היה מוסיף: איחוד מיסטי.

אתם מבינים? ר' נחמן נוטש את אשתו, המשפחה, החסידים – נוטש אותם לגמרי, מפקיר אותם. שולח את אשתו ואת בנותיו לעבוד כשפחות, לוקח כסף מהחסידים, עוזב הכול מאחוריו, כי הוא נושא כל הזמן את משא העולם על כתפיו. הוא בחינת יוסף, בחינת משה, אש שיוקדת עד ביאת המשיח. ומי שחי כל הזמן בתודעה הזאת חייב לברוח, לנסוע, למצוא את המוחין גדלות של ארץ ישראל כדי שיוכל לומר תורות חדשות, כדי להחזיק את עצמו, כדי להחזיק את העולם, עד ביאת המשיח.

האגואיסטיות היא לפעמים האלטרואיסטיות הגדולה מכולן.

והסכנה הגדולה ביותר של הקיבוץ היא מחיקת האינדיבידואל.

■ ■ ■

אצלנו ברוז'ין לא היו מתחתנים עם ברסלב. צריך קצת ריחוק מהארחי-פרחי האלה. הליצנות שלהם פרועה מדי, קטנה מדי בשבילנו. צריך איזה כובד ראש, איזו מכובדות, קצת יראה, מלכות. תנועה יציבה כזאת, בטוחה בעצמה, ברוּרה, לא מתלהמת. צריך גבולות, רק מיץ ענבים. לא יין. אפשר לחייך ולשחוק, אבל לא למלא את הפה. בוא הצטרף לריקוד: תשומת לב, יש מעגל אחד גדול-גדול, כולם אוחזים ידיים, הרבי רוקד שם משמאל, בנו האחד מימינו, בנו השני משמאלו. ראה את התנועות שלו: עיניו עצומות, רגליו לוקחות צעד אחד קדימה, ואז אחורה. הקצב מדוד, המנגינה עדינה, לא ממהרים לשום מקום. אתה נמצא במקביל לרבי, שניכם נמצאים בדיוק באותו מרחק מהמרכז הזה. איש אינו צריך להיכנס לאמצע המעגל ולבלוט. לשם מה? אתה לא המרכז, אתה חלק מכולם. ותברוק כל הזמן טוב-טוב מה קורה מימינך ומשמאלך:

שלא תלחץ חזק מדי על היד, ושלא תדרוך על הרגל, ושלא תמשוך מהר מדי. יש קצב. של כולם. אתה חלק.

אחרי כמה חתונות של רוז'ין כבר אי אפשר ליהנות בחתונות אחרות, לבטח לא בחתונות של ברסלב: רועש מדי, אליס מדי, צוהל מדי. מועדון קרב.

יש משהו מיוחד בחתונות של רוז'ין. רצינות כזאת. נסו פעם לשיר את הניגון של רבי משה לייב מסאסוב כשהחתן הולך אל הכלה. אתה מבין מה זה לעמוד מתחת לחופה? מה זה להתחייב? ויש עדינות כזאת במנגינות, בקצב, בריקודים.

איך היה בהלוויה? צחק עלי אודי כששבתי לילה אחד מחתונה ברוז'ין. בחתונה כזאת אפשר סוף-סוף לרקוד בלי חשש דריסה, להקשיב למנגינה ולמילים בלי חשש חירשות, ולהקשיב לחבר שלך בלי חשש התעלמות.

אבל לפעמים, באמצע המעגל השקט בחתונה, אני חש את השמחה שלי מגיעה עד לרגליי, אפופות הנצח וההוד, ומנסה בכל כוחה לשלוח אותן לקפיצות מעלה מטה בידים פשוטות. דחף עז לפרוץ פנימה, למחוא כף אל כף, לנופף לכל הכיוונים ולתת לשמחה לפרוץ החוצה, כמו שם, בברסלב.

ולפעמים, בערבי שבתות, כשהמעגל הולך ומתרחם סביבי, במנגינה רגועה ומרוכזת, אני מוצא את עצמי מעדיף להישאר בהתבודדות שלי, ממשיך לעמוד במקומי, לבר, עוצם את העיניים ונכנס עמוק פנימה, לברסלב.

שמעתם פעם רוז'נאי מדבר על צרות? זה הולך בערך ככה: הייתה מלחמה, והיה קשה, והנאצים, והיה ככה, והיה ככה, ואל תשאל, והשמירו את כל היהודים, אבל הצלחנו לברוח, ועלינו לארץ, ובנינו, ועשינו, ונולדו לנו ילדים, והעיקר הוא לא הסיפור אלא אילו מסקנות אנחנו הוצאנו ומוציאים מהשואה - יש לנו תפקיד בעולם - תיקון עולם במלכות שדי. עכשיו תארו לכם ברסלב מספר את אותו הסיפור בדיוק.

תמיד כשאני מלמד רוז'ין יש לי אור בעיניים ונחת בלב, אמר לי פעם זאביק. אבל איפה הכאב שבקיום? איפה הפער? איפה החסר? איך אפשר לחיות ככה? בלי ייסורים, הכול בסדר, הכול רגוע. צריך איזה "געוואלד!", איזה "טאטע!", סיים בלב שבור, והמשיך לכתוב על ר' נחמן.

לפי מה שאתה אומר, בכלל לא הבנת את רבנו, אמר לי פעם איתמר, שבזכותו הפכתי לברסלבר. תבוא פעם לרב שלי, תשתחרר קצת, תאכל איזה אנטריקוט, אז תבין מה רבנו באמת אומר. ואתה יודע מה הוא אומר? הוא אומר שהכול זה הקדוש ברוך הוא. באמת. לגמרי. הכול זה הקדוש ברוך הוא. כל הטוב, וכל הרע, הכול.

למה אתה ממשיך לתעות בדרכים ולנבון במבוכים? שואל אותי חברי בדרכי נועם. הרב הרי כבר הגיע הביתה, אל הר המור, אחרי שהיה לו לב בריא ונפש בריאה והנהגה היגיינית יפה במובן הפסיכי, ובמובן הפיזיולוגי, וחיבור הגון ומיושר עם שאר עיונים

שהם בעד ונגד השקפות כאלו. הוא הרי למד את כולם ואיחד את ההפכים וכבר סלל את הדרך והגיע אל הבית, אז למה אתה ממשיך להתבוסס בבוץ של הדרך? אבל אני ממשיך לשוטט לי בדרך, לא מסוגל לשבת בנחת בבית מדרש אחד, ממשיך לשמוע את החריקות בתקליט, לראות את הפערים בהוויה, לחוש את הכאב, לראות את הסתירות שבהרמוניה, לנוע בתנועת המטוטלת של הגל והרב סולובייצ'יק, בין ברסלב לרוז'ין.

כפי שכבר פתחתי, אחזור ואומר: זה לא אתם, זה אני כפי שאני מנסה להשתקף מדמויותיכם הגדולות. כל האחריות עליי, כל מה שחשבתי ודיברתי ועשיתי וכתבתי - הכול אני, אומר בביטול.

אפילוג

המקום האהוב עליי הוא ליד הדלת. שם אפשר לעמוד בשקט, להסתכל על הרבי, על השולחן, להקשיב לשיעור, למילים, לנימות, למנגינות, לראות את הריקודים ולהרגיש אותם בכל גופי, בלי להזיז אף את כף רגלי השמאלית, וגם לצאת בזריזות ובחרישיות כשמספיק.

המסע שלי לא נגמר. אני ממשיך לנוע לי בין ברסלב לרוז'ין, ובכל מקום אני מרגיש בן בית ונוכרי בו בזמן: רוז'ינר בברסלב, וברסלבר ברוז'ין. אני רוקד בשתי חתונות, בשני מעגלים שונים.

אבל משהו משמעותי קורה: אני מצליח לחזור ולקרוא את ר' נחמן ולמצוא בו את הצדדים הבריאים, הרכים יותר, המחיים. הקריאה הזאת היא סוג של תמימות שנייה: תמימות שיודעת שהיא לא שלמה, לא עגולה, שיודעת לבקר ולראות את הנקודות הבעייתיות בתורה הגדולה הזאת, אבל שיודעת גם להעריך את המקום האדיר שיש לה בחיים שלי ואת החיות שהיא יוצקת בנפשי.

ואני ממשיך להסתכל ולשמוע את הרב ישראל, ולנסות להבין ולהפנים, לומד להקשיב יותר, לשים לב לסביבה, לחשוב איך לפעול במציאות, לפעול במציאות, ויודע שאף על פי שאני יודע שזאת תורת חיים, אני עדיין צריך לחזור לפעמים אל הדרכים ולתפוס טרמפים בחזרה לברסלב. אני ממשיך להיות בדרך.

לא מתוך בריחה מהבית, מהאחריות, מחיי היום-יום אל המומנט האמוני האדיר של ההליכה והמסע וההתבודדות, אלא דווקא מתוך ההבנה שהדרך היחידה שבה אני יכול לבנות את הבניין הרוחני שלי, היא בהליכה ארוכה, רצופת משברים ובניות, אל בית ה'.